

- vztahy žen s prostitučním chováním. Čs. psychiat., 68, 1972, 1.
- [7] Origlia, D.: *Indagine psicologica sulla personalita della prostituta*. Roma 1950.
- [8] Rudlová, B.: *Problém prostitute z psychiatrického hlediska*. Kandidátská práce, 1964.
- [9] Šipová I.—Nedoma, K.: *Rodinné prostředí v dětství u socio-sexuálně deprivovaných žen*. Čs. psychiatr., 68, 1972, v tisku.

I. Šipová — K. Nedoma

Gangy „profesionálních“ zločinců v USA

V USA není zločinnost okrajovým sociálním jevem, nýbrž vyznačuje celkový způsob života určité velmi početné a stále vzrůstající sociální skupiny — zločinců z povolání. Nabývá takového rozsahu a hraje takovou roli v životě společnosti, že lze dokonce formulovat tezi o neúplnosti a nedostatečnosti rozboru sociální struktury současné společnosti v USA, který by opomíjel tuto sociální skupinu. Proto je užitečné seznámit se se stupněm a formami institucionalizace zločinnosti v USA.

Vývoj zločinnosti v USA ve dvacátém století prošel až dosud třemi etapami [1:4—5]:

1. Nejříve to bylo období před první světovou válkou, kdy převládal tzv. konvenční zločin, jako je individuální páchaní krádeží, loupeží, násilných útoků atd.
2. Druhou etapu představovalo údobí mezi dvěma světovými válkami, pro něž byl typický tzv. těžký zločin, jako je vyděračství velkého rozsahu, gangsterství a organizovaná zločinnost.
3. Třetí etapa, začínající rokem 1940 a trvající dosud, je charakterizována fantastickým rozmachem organizované zločinnosti a vytvářením „velkých podniků“ zaměřujících se na prostituci, hazardní hry, zločinnost v „bílých límečcích“, vyděračství a politickou korupci. I objem všech dalších trestných činů se v tomto období značně zvětšil a dosáhl nebyvalé výše.

Typickým rysem americké zločinnosti je již po několik desetiletí jednak skutečnost, že se v ní uplatňují daleko nejvýraznějším způsobem tzv. „profesionální“ zločinci,¹ jednak to, že je to především organizovaná zločinnost — forma gangů v místním měřítku a „agregátů“ v měřítku celostátním. Objasněme si nejdříve termín „profesionální“ zločinec a řekněme si, jak se takový zločinec „rodí“ a jak se zařazuje do zločinného podsvětí.

R. S. Cavanová [2:125—126] uvádí, že jsou nejméně čtyři momenty, které odlišují „profesionální“ zločince od ostatních (jako jsou např. zločinci příležitostní, epizodičtí, návykoví či lidé špatně adaptovaní):

1. „Profesionální“ zločinec si obstarává životní prostředky výlučně páchaním zločinů, takže trestná činnost je jeho denní, plně ho zaměstnávající aktivitou.

2. „Profesionální“ zločinec si osvojuje určitou dovednost, nutnou k trestné činnosti, a směřuje ke specializaci ve smyslu páchaní určitého druhu zločinu.
3. „Profesionální“ zločinec uspořádává celý svůj život tak, že vše podřizuje kriminální aktivitě, zaměřené na obstarávání peněz.
4. „Profesionální“ zločinec se stává členem zločinného světa a přijímá jeho sociální status.

Zajímá nás nyní otázka, jak se vyvíjí takovýto typ zločince. Barnes a Teeters [1:70] říkají, že zločinec prodělává pozoruhodnou transformaci osobnosti od malého delikventa v „profesionálního“ zločince. Rozhodujícím momentem působícím „progressivně“ v tomto vývoji je uspokojení z pozice, kterou jedinec získává v podsvětí svou „úspěšnou trestnou činností“.

Cavanová uvádí šest stupňů vývoje zločinné osobnosti:

1. Prvním krokem je přijetí hochů či dívků v preadolescenci do skupiny (u hochů gang, u dívek nejčastěji klika), jež nepodléhá žádné kontrole. Členové skupiny žijí ještě doma a počáteční fáze činnosti skupiny nemusí mít ještě delikventní ráz. Teprve později — zvláště pod vlivem starších jedinců — gangy sílí, vedou boj s jinými skupinami a stávají se pro okolí stále nepříjemnějším faktorem.

2. Ve druhé fázi vývoje (zvláště s přibývajícím věkem jednotlivých členů) se gangy dostávají na okraj trestné činnosti. Jejich jednáni je čím dál nebezpečnější a stává se středem pozornosti bezpečnostních orgánů a jiných institucí.

3. Další fáze vývoje je charakterizována rozšířením aktivity na delikventním poli. Hoši (dosud ještě školou povinni) si „vypůjčují“ motorová vozidla, aby se na nich projeli, provádějí vloupání nebo páchají kapesní krádeže a záškoláctví (do té doby občasné) se stává chronickým. V motivaci se uplatňuje touha po dobrodružství.

4. V tomto stadiu sice již dochází k trestání hochů a dívek pro krádeže, záškoláctví, špatné chování atd., celkový přístup k delikventům je však ještě tolerantní a opatření se omezují na probaci, tj. dozor úředních osob, ukládání důtek a jiná výchovná opatření, aniž jsou činěny takové zásahy, které by mohly delikventní aktivitu účinněji ovlivnit.

5. V dalším stadiu navazují hoši styky se staršími, zkušenými osobami kriminální povahy. Stávají se jejich „učedníky“, plní nejdříve menší úlohy v rámci větší trestné činnosti a osvojují si techniku určitého typu zločinu. U dívek vývoj probíhá velmi často tak, že se dostávají do styku s muži, s nimiž společně žijí, nebo začínají provádět prostituci, resp. tuto formu obživy kombinují s krádežemi. Mnohdy se dívka provdá za kriminálního individuum a vřazuje se aktivně do jeho společnosti.

¹ Tato skupina pachatelů představuje mezi zločinci značnou část. Zatímco v r. 1955 bylo mezi osobami odsouzenými federálními soudy v USA 65% recidi-

vistů, v polovině 60. let jich bylo již více než 70 % (Gercenzon, A. A.: *Kriminologija*. Moskva 1968, s. 195.)

6. Závěrečné stadium nastává tehdy, když delikvent přerušuje své kontakty s rodinou, školou a jinými konvenčními skupinami, odčizuje se tomuto prostředí a plně se sblíží s prostředím kriminálního světa. Zdržuje se pak v brlozích, hospodách a na jiných místech, kde se podobná individua scházejí. Jeho obdivovaným ideálem se stává „úspěšný“ zločinec.

Z dospívajícího delikventa se tak stane dospělý, „profesionální“ zločinec.

Zločinné podsvětí

„Profesionální“ zločinci vytvářejí vlastní společenskou organizaci s typickými institucemi, s vlastním jazykem, rodinným životem, filosofií apod. Podsvětí má své třídy a kasty, jež touží po stále „úspěšnější“ činnosti. Přitom je pro lidi tohoto světa velmi obtížné vrátit se zpět do konvenční společnosti, neboť se v ní necítí dobře a ani vzhledem k dosavadní, často neodhalené trestné činnosti jim neskýlá naděje na klid. Také soudní potrestání jim vypaluje znamení zločinců, takže se od nich konvenční společnost odklání.

Zločinci se soustřeďují především do míst, kde lze očekávat větší toleranci ze strany okolí a kde není prováděna tak velká kontrola jejich pobytu a jednání. Taková místa jsou především ve velkých městech. Kromě městských oblastí existují určitá místa, jako hospody, hotely apod., kde se zločinci scházejí, přijímají mezi sebe další individua a plánují nové akce. V čele skupin jsou zkušení, uznávaní vůdcové. Gangy mají mnohdy široce organizovanou síť, do níž patří i překupníci kradeného zboží — často z řad obchodníků-zlatníků, kteří přepracovávají odčizené zlato apod. Podsvětí je charakterizováno i tím, že jeho členové mají své typické formy zábavy a rekreace. Tato skutečnost je dána tím, že zločinci zpravidla nežijí normálním rodinným životem a že je často nutné zachovávat anonymitu míst, kde se zdržují. Volný čas vyplňují pitím lihovin, hazardními hrami, návštěvami kin nebo nočních podniků, stykem s prostitutkami atd. „Úspěšní“ zločinci se zdržují v bytech neprovdaných žen, které jim poskytují ubytování i úkryt pro odčizené věci, a „zvláště úspěšní“ zločinci (jako kdysi Al Capone) mají svá zimní a letní sídla.

Pokud jde o rodinný život, nepřichází u „profesionálních“ zločinců v důsledku nutnosti stálého utajování a pohybu příliš v úvahu; poměrně málo jich je ženatých.

Zločinci si vytvářejí v důsledku profesionalizace zločinu také svůj vlastní jazyk, umožňující lepší vzájemnou komunikaci. Zahruje profesionální termíny, slang a argot.

Dalším charakteristickým znakem podsvětí je *společenská hierarchie* jeho příslušníků, řídicí se podobnými kritérii jako v konvenčním světě: někteří zločinci jsou bohatí a žijí na vysoké životní úrovni, jiní žijí na nesrovnatelně nižším stupni. Na vrcholu hierarchie podsvětí stojí organizátoři skupinové trestné činnosti. Každá forma zločinu předpokládá znalost speciální techniky a dovednost, kterou je třeba si osvojit učením a která se přenáší

z jedné generace na druhou. Je pochopitelné, že spolu s měnicími se společenskými podmínkami a se zdokonalováním vyšetřovacích metod se modifikují i formy a techniky trestné činnosti. Používá se dokonalých střelných zbraní, rychlých automobilů, věnuje se větší pozornosti organizaci přípravy akcí apod. Mezi zločinci platí také určitá pravidla pro vzájemný styk; týkají se rozdělování získaných věcí a sankcí za porušování pravidel (trestem je vyloučení a někdy i usmrcení).

Smyslem *filosofie* přijaté „profesionálními“ zločinci je ospravedlňovat daný způsob života; jestliže zprvu je kriminální jedinec pronásledován pocitem viny, pak později, když cele splynul s podsvětím, u něho tento pocit mizí. Pomáhá mu v tom i svérázná představa, že se vlastně zabývá formou obchodní činnosti. Ospravedlňuje se jednak poukazem na konvenční obchodní svět, kde se rovněž vyskytují podvody a jiné nečestné způsoby jednání, jednak tvrzením, že i ostatní občané by se trestné činnosti oddávali, kdyby k tomu měli odvahu. Mnozí svou činnost zlehčují poukazem na to, že okrádají jen bohaté, a nikoli občany s malými výdělky. Cavanová říká [2:147], že přijetí kriminální filosofie je momentem, kdy se individuum žijící zločinným způsobem života mění ve skutečně zločinnou osobnost. Tím, že přijímá určitý způsob života a vžívá se do specifické role, stává se jedincem nesnadno přístupným jakékoli změně. Ani uvěznění není s to ho změnit. Přitom analýza geneze většiny těchto zločinců ukazuje, že ti, kteří se stali v pozdějším věku — v době dospělosti — členy gangů, byli zpravidla již v dětství (v době, kdy nad nimi nebyl prováděn náležitý dozor) členy různých menších skupin, provádějících drobnou delikventní činnost. Jejich inkorporace do kriminálního světa byla tedy dlouhodobá a plynulá. *Skupinová kriminalita* je v podstatě dvojitá: jednak je prováděna v malých skupinách 3—4 osob s jednoduchou dělbou činnosti a s přímou účastí všech členů, nebo je organizována formou velkých seskupení, charakterizovaných těmito základními rysy:

1. V čele stojí malá *řídící skupina* (někdy pouze jeden muž), která rozvíjí činnost v určitém geografickém prostoru a zajišťuje vlastní provádění akcí.
2. Ve skupině k provedení zločinu používáno určitých *standardizovaných metod* a chování členů se řídí určitými přesně stanovenými pravidly.
3. Skupiny včleňují do svých sítí i osoby takových profesí, jako jsou *právníci a lékaři*, jejichž úkolem je poskytovat v případě potřeby nutnou ochranu a péči.
4. Průběh akcí je pečlivě *naplánován*, aby bylo zajištěno dosažení maximálního úspěchu.

V USA se nejčastěji vyskytují čtyři typy organizované zločinnosti: 1. kriminální gangy, 2. kriminální syndikáty, 3. vyděračské skupiny a 4. korupční politické skupiny.

Ad 1. *Gangem* rozumíme takové důvěrnější seskupení osob na základě přátelství a loajality, které se řídí pravidly obvykle proti-

kladnými těm, jež uznává konvenční společnost. Gang se vyznačuje jistým stupněm koheze a trvání a jeho hlavním účelem je uspokojovat bezprostřední potřeby a zájmy svých členů na účet společnosti. Příznačné je, že členy jsou nedisciplinovaní jedinci, kteří však v zájmu očekávaného dobrodružství a vzrušení jsou s to podřídit se daným pravidlům — kodexu cti platnému v podsvětí. Ve svém počátečním stadiu vývoje nemusí být skupina nutně zaměřena na delikvenci: může se zprvu věnovat i užitečným zálibám, jako sportu, hudbě, tanci apod., a teprve později se vyvíjí nežádoucím směrem. Taktó vzniklý kriminální gang pak staví jinou zájmovou činnost do druhořadé roviny a každý člen podřizuje své osobní zájmy zločinným cílům gangu. E. H. Sutherland [4:144] připomíná časté označování gangů jako „kliky“, v nichž jeden člen má ústřední funkci s řídícím postavením („wheel man“), zatímco ostatní mají své úkoly rozděleny podle pečlivě promyšlené dělby práce (určitý člen pečuje o zbraň, jiný rozbíjí okna pūd, kam se gang chce vloupat, třetí se stará o převoz a ukrytí ukradených věcí atd.). Definice gangu není přesně vymezená a jednotná; jedná-li se o gang mladších osob, bývá obvykle určitým způsobem pojmenován, schází se na určitém místě a má silně podněcovující vliv v tom smyslu, že jeho členové — často zprvu nezkoušení — společně provádějí činnost, které by se jednotlivci mnohdy sám neodvážil. V takovém gangu se členové delikvenci učí a zároveň se stávají stále drzejšími, neboť jinak by byli považováni za slabochy. Jde v podstatě o analogii tzv. „pachuco“ gangů, jež vznikly poprvé v devatenáctém století v Mexiku a jejichž členové se lišili od ostatních mladíků dlouhými vlasy, stočenými kolem hlavy, a výstředním oblékáním. Výstřednost ve vnějším vzhledu se stala „odznakem“ prakticky všech delikventních skupin nejen v USA, ale i jinde.

Americké gangy dospělých, popisované v literatuře, jsou velmi dobře řízeny a jsou často vybaveny automobily, takže se snadno mohou přemísťovat. Na rozdíl od malých zločinných seskupení (jež se zaměřují spíše na menší vloupání do bytů, na kapesní krádeže a krádeže v obchodech a jejichž členové spoléhají na osobní zručnost a na využití psychologických momentů ve vztahu k vyhlédnuté oběti) se větší gangy odvažují k akcím nesrovnatelně odvážnějším a výnosnějším. Souhrnně můžeme říci, že gangy (na rozdíl od 2–3členných seskupení, jimž se na Západě říká „mob“ — „hlouček“) jsou větší skupiny, méně specializované, v nichž frekvence zločinů není tak velká, neboť výnosy akcí jsou podstatně větší. Operační prostor gangů bývá širší.

Ad 2. Zločinné syndikáty. Tuto formu organizované zločinnosti nelze ztotožňovat s gangy. Zatímco gangy jsou pohyblivé a používají často násilí vůči vyhlédnutým obětem, syndikáty jsou spíše ilegální obchodní organizace kapitalistů a finančníků zaměřené na dosažení vysokých zisků cestou spekulace např. se zakázaným zbožím, jako jsou drogy,

dále s nedostatkovým zbožím za války, alkoholem v zemích s prohibicí atd. Syndikáty si rozdělují teritorium velkých měst tak, aby si pokud možno vzájemně nekonkurovaly. Cavanová uvádí [2:157], že např. v r. 1920 bylo Chicago rozděleno na 3 oblasti — jižní západní a severní — v nichž jednotlivé syndikáty kontrolovaly distribuci likérů i činnost v domech, kde se provozovala prostituce či umožňovaly hazardní hry. I přesto však docházelo mezi těmito syndikáty k bojům, a to této doby, než celé pole ovládla známá Al Caponova organizace.

Ad 3. Vyděračské skupiny (racketeers). Tato forma zločinnosti se objevila v USA ve větším rozsahu ve dvacátých letech a její činnost spočívá v organizovaném vydírání, a to s použitím hrozby ublížení na zdraví či způsobení škody na majetku. Zatímco zločinné syndikáty nabízejí určité služby, vyděrači se orientují jednoznačně na vlastní prospěch. V USA se vytvářely první známé vyděračské gangy už koncem devatenáctého století, kdy nutily obchodníky zabývajících se obchodem se zakázaným zbožím, aby jim platili určité peněžité částky. Oběťmi se nejednou stávali provozatelé domů, v nichž se soustřeďovaly hazardní hry či prováděla prostituce. Vyděračství hrálo dlouhou dobu významnou úlohu ve vztazích zaměstnavatelů a dělníků, neboť tato oblast dlouho nebyla v USA řádným způsobem právně regulována. Spory se řešily nejednou tak, že ta či ona strana si najala lupiče či jiné gangstery, aby s jejich pomocí prosadila svůj požadavek. Zaměstnavatel si např. najímal stávkokazy, kteří pod hrozbou násilí nutili zaměstnance do práce nebo je zastrašovali, aby nezahájili stávkou. Jindy využíval zločinecké organizace (protizákonného podniku zvaného „racket“) k vykonávání násilí na dělnických předácích, z nichž mnozí byli dokonce pro svůj neohrožený postoj vůči zaměstnavateli usmrčeni. Jinou formou činnosti protizákonných seskupení tohoto typu je ovládnutí určitého svazu zaměstnanců tím způsobem, že vůdcové svazu získávají tajně peníze od zaměstnavatelů např. za to, že znemožní připravovanou stávkou. Připomeňme si ještě, že obvyklou metodou záchranu vyděračské skupiny je zavraždění členů, kteří se začínají odklánět od cílů skupiny a mohli by se stát nepohodlnými svědky. Cavanová [2:164] uvádí příklad organizace odhalené v USA a vedené jistým Lepkem, která měla na svědomí 80 takových vražd (pět vůdců skupiny včetně Lepkeho bylo popraveno).

Ad 4. Nezákonné politické kořistnictví a politická korupce. Důvodem k této trestné činnosti je snaha určitých politických skupin stůj co stůj dosáhnout volebního vítězství. Za tím účelem provádějí organizované činnosti zaměřené na zkresení voleb (orientují se na zastrašování voličů, machinace s volebními lístky, zkresení volebních výsledků atd.). Jinou formou je podlácení politiků, úředních osob, prokurátorů, soudců a pracovníků bezpečnosti. Politická korupce je samozřejmě těžko zjištělný čin, neboť úplatky bývají uskutečňovány nejrozmanitějšími,

často dokonale zastřenými způsoby, přes třetí osoby atd.

Do této oblasti patří i určité formy činnosti spjaté s *bossismem a lobbyíngem*. *Bossové*, kteří jsou vlastně podnikateli v oblasti politiky, jsou prostředníky mezi kapitalistickými podnikateli a nestabilním aparátem, zejména místní správou. Jejich úkolem je — pomocí skupiny agentů a s vydatnou finanční dotací kapitalistů — ovládnout mašinerii jedné ze dvou hlavních stran a pak dosáhnout vítězství této strany, což jim umožňuje obsazovat tisíce míst ve správě a částečně i v soudnictví. *Boss*, který je ve skutečnosti hlavním článkem politického systému v místě (hlavně ve městě a v hrabství), má nejednou k ruce rozvětvený protizákonný aparát, používající bezohledných metod nátlaku. Jinou — často protizákonnou formou politického působení a nátlaku ze strany kapitalistů — je *lobbyíng*, jímž rozumíme organizované, široce vedené ovlivňování poslanců a pracovníků správy, samosprávy a justice. Přitom nátlakové skupiny používají nejrozmanitějších forem získávání politiků od „nejjemnějších“ metod v podobě různých osobních výhod a služeb až po hrubé podplácení.

Ovlivňování oblasti zákonodárství dosáhlo v USA již takového rozsahu, že v zájmu uklidnění veřejného mínění je bylo třeba právně regulovat. Předpisy o lobbyíngu byly vydány zákonodárními sbory v 35 státech USA. Přitom však provedené omezení lobbyíngu (jenž je vlastně trestným činem úplatkářství) spočívá pouze v určité registraci skupin a v evidenci činnosti nátlakových seskupení. Důvodem tohoto shovívavého poměru k široce prováděné činnosti kapitalistických skupin je skutečnost, že lobbyisty jsou v USA, zvláště při Kongresu, převážně vlivné osoby na vysokém stupni společenského žebříčku s příjmy převyšujícími často plat amerického prezidenta.

Vnitřní organizace zločinných skupin je různá, mají však určité společné rysy: Jak již bylo řečeno, v čele je vůdce (zpravidla s malou vedoucí skupinkou); součástí gangu je právník, který radí, jak uniknout trestnímu postihu, dále lékař, který má různé úkoly, jako např. změnit obličej členů skupiny; do gangu patří i řada informátorů přinášejících zprávy o stavu pronásledování ze strany policie nebo o činnosti jiných gangů; a konečně sem patří i osoby, jež zločince přechovávají.

Syndikáty jsou organizovány neprostopně, na principu obchodní a zaměstnanecké struktury. Mají své ústředny, jejichž vůdcové jsou anonymní a operují prostřednictvím osob, jež na základě udělených rozkazů provádějí vlastní zločinnou činnost syndikátu.

Korupční politická mašinerie je rovněž organizována pyramidálně. Jde-li o volební machinace, jsou spolupracovníci podřízeni bossovi ve volebním obvodu, ten pak bossovi ve městě, který je podřízen bossovi celého státu.

V těch kriminálních seskupeních, která dik dobré organizaci, utajení a často i ve spolu-

práci s policií provádějí svou činnost dlouhodobě, jsou podřízeni členové považováni za jakési trvalé zaměstnance s fixním platem jako v kterémkoli jiném zaměstnání.

Činnosti zločineckých organizací napomáhá často i korupce policie, prováděná formou vydatné odměny v případě, že není provedeno zatčení. Některé organizace, jejichž aktivita je velmi široká, postavená na dobře promyšleném systému a dokonale vnitřní vazbě, mají často dlouhodobá ujednání s policejními úředníky, jímž jsou za permanentní „služby“ poskytovány pravidelné peněžité odměny, převyšující značně jejich normální plat.

Mnohé zločinecké organizace jsou tedy velmi mocné a mají vliv i na soudní a jiný státní aparát, takže často po dlouhou dobu unikají trestnímu postihu. Jen tak si lze vysvětlit, že např. ve dvacátých letech nebyli v Chicagu mnozí zločinci téměř vůbec postiženi, i když zločinnost zde byla vysoká. Lze si to vysvětlit i tím, že po určitém zboží, jež běžně není na trhu a je obstaráváno zločineckou organizací, je velká poptávka a v důsledku toho se nic pro odhalení takové organizace nepodniká. Stane-li se však určitá forma protizákonné činnosti skandální (jako tomu bylo v USA po r. 1900 v souvislosti s prostitucí v některých městských okresech), státní orgány sice zasáhnou, avšak jen dočasně, aniž postihnou nové formy trestné činnosti.

Zločinecké organizace — ustálily-li se v nich určité metody a personální vazby — mohou existovat často i značně dlouhou dobu, i když jejich vůdcové jsou trestně postiženi. Za příklad může sloužit velká zločinecká organizace působící v Chicagu po mnoho desítek let — od r. 1905, kdy Colosimo založil organizaci zabývající se prostitucí a hazardními hrami. Ke spolupráci přibral Torria, který se spolu s Al Caponem po r. 1920, kdy byl Colosimo zabit, ujal řízení celého „podniku“, v němž se hlavním artiklem obchodování stal alkohol. Po Al Caponově uvěznění se vůdcem organizace, která se zaměřovala již na novou trestnou činnost — vyděračství — stal Nitti s půl tuctem svých náměstků. V r. 1943 byl Nitti obžalován, načež spáchal sebevraždu. Přestože byli odsouzeni i jeho „náměstci“, organizace neprestala existovat.

* * *

Zločinnost páchaná „profesionálními“ gangy v USA je jednou z typických stránek současného obrazu zločinnosti v podmínkách amerického buržoazního společenského řádu, který vytváří svou třídní a ekonomickou podstatou mnohostranný zdroj pro celkový objem a ráz zločinnosti. Tato zločinnost zde nejen neklesá, nýbrž naopak, stává se stále děsivějším společenským, a tím také politickým problémem.

Pohled na dynamiku buržoazní kriminality ukazuje jasně závažnost celého problému a srovnání s vývojem kriminality v socialistických zemích dává vyniknout všem podstatným kvalitativním a kvantitativním odlišnostem obou společenských systémů také v této oblasti.

Stačí uvést, že ve 34 kapitalistických státech se počátkem šedesátých let zvýšil ve srovnání s padesátými lety počet obyvatel o 20 %, zatímco zločinnost se v tomto období zvýšila o 85 % [3:103—104]. Intenzita růstu zločinnosti je tedy více než čtyřikrát větší než růst obyvatelstva, přičemž v některých buržoazních zemích je toto číslo ještě větší (např. v USA je 7×, v Japonsku 15,3× a ve Velké Británii dokonce 16,5× větší).

Typickým rysem je značný podíl těžkých zločinů. Např. v USA bylo v roce 1967 spácháno 3 milióny 802 tisíc vážných zločinů (v tomto počtu je zahrnuto mj. 12 100 vražd, 253 300 případů těžkého ublížení na zdraví a 27 100 případů znásilnění).

Naproti tomu v socialistických zemích je i přes výkyvné vlny dlouhodobý trend zločinnosti daleko příznivější. Např. v SSSR byl v roce 1967 ve srovnání s r. 1946 počet pachatelů trestných činů na 100 000 obyvatel více než 2× nižší [3:116—117]. V Polsku se zločinnost snížila od r. 1937 do r. 1965 více než 2× (v r. 1937 tam bylo registrováno 833 258 trestných činů, v r. 1965 404 078). V NDR bylo v r. 1966 odsouzeno o 34,2 % méně osob než v r. 1960. V Bulharsku se zločinnost mládeže za 20 let trvání lidové moci snížila 2× (podobně v MLR) atd. [3:84—86].

Také pokud jde o ČSSR, vykazoval vývoj celkové zjevné kriminality v posledních 10 až 20 letech sestupnou tendenci. Například celkový počet odsouzených deliktů činil počátkem padesátých let kolem 130 000, v polovině šedesátých let jen kolem 70 000. Uvedený příznivý vývoj byl však dočasně narušen v důsledku nezdravé liberalizace poměrů a politické destrukce u nás ve druhé polovině šedesátých let, zvláště v letech 1968—1969 (5:43—47).

Zamýšlíme-li se nad otázkou, v čem spatřovat hlavní zdroje současné zločinnosti na Západě, zvláště v prvním imperialistickém státě světa, vidíme, že tento jev je především nevyhnutelným odrazem a logickým důsledkem základních zákonitostí, jež charakterizují dnešní imperialistický svět. Jako primární faktor zde působí živelné ekonomické zákonitosti, nezajišťující lidem existenční stabilitu, vystavující je nejistotě, strachu z budoucnosti vedoucímu k toxikománii, k obcházení a přímému porušování zákonů. Ruku v ruce s tím jde morálka prospěchu, kapitalistického bezohlednosti k druhým. Zločinnost odráží i vliv všech zákonů imperialistické politiky, zvláště vojenské agrese jako metody zahraniční politiky USA, stálého vřtěpování ideje americké nadřazenosti nad druhými národy a používání nebestiálnějších prostředků k dosažení cílů monopolů, jak je to vidět názorně na případě války ve Vietnamu. Krutost používaná státní autoritou vůči černochům a tzv. podřadným národům, které jsou tupeny a ponižovány, není bez vlivu na psychiku lidí a stává se jakýmsi vnitřním oprávněním hlavně pro ty, jimž jsou morální a zákonná pravidla překážkou k dosahování jejich osobních cílů. Také zkomercializovaná kulturní, zvláště filmová a

televizní produkce soudobé americké buržoazní společnosti má přinejmenším velmi značný, i když ovšem nikoli rozhodující vliv na formování psychologie individualismu, na utváření citového stavu a názorů občanů a je často svým zabíjäckým obsahem negativně inspirujícím činitelem pro zaujímaní životních postojů a volbu forem osobní aktivity. Narůstající gangsterismus vyplývá rovněž z neomezeného liberalismu poměrů, jehož výrazem je např. snadná dostupnost zbraní, zcela nedostatečná kontrola nad pohybem lidí, nezájem o osud člověka a lhostejnost k nezaměstnaným.

Jen málo buržoazních kriminologů vidí právě v těchto základních skutečnostech, tkvících v samotné podstatě společenského řádu, síly, jež prvofadě determinují zločinnost a její hrozivou dynamiku. Obyčejně jsou hlavní příčiny spalřovány až ve druhé linii působících činitelů, např. v rodině, v negativních vzorech starších osob, ve špatném vlivu ulice atd. Tyto důležité okruhy samozřejmě v žádném případě nelze ze sféry kriminogenních faktorů vyloučit, avšak přesto hlavní determinantou je především celkové společenské uspořádání, jež se nutně promítá do všech oblastí společenského života a prvofadě je předurčuje.

Správné poznání příčinných souvislostí je důležité z hlediska prevence zločinnosti. Má-li být na tomto poli dosaženo podstatnějších úspěchů a má-li být posléze kriminalita úplně vymýcena, předpokládá to bezpodmínečně změnit podstatu společenského zřízení, tj. odstranit kapitalismus a orientovat se na socialistickou cestu, která svým výsoce humanějším posláním zlidštuje život přetech-nizované a uspěchané společnosti, dává každému jedinci spolehlivou životní perspektivu, cílevědomě ho formuje a vytváří tak rozhodující předpoklady pro jeho skutečné lidské štěstí; v tom lze spatřovat nejlepší záruku toho, že člověk nebude hledat svůj úspěch v úniku, v protikladném postoji ke společnosti, ale plně se ztotožní s normami práva a morálky. V nepochopení těchto skutečností a v neochotě vzít tyto skutečnosti na vědomí a jednat ve shodě s nimi lze spatřovat základní příčinu dlouhodobého a dá se říci trvalého neúspěchu buržoazní kriminologie a celé buržoazní společnosti na poli boje se zločinností, zejména se zločinností organizovanou. Na Západě, a především v USA, je produkce kriminologických prací obrovská. Celá řada výzkumů je orientována na oblast kriminality, problémy související se zločinností jsou řešeny četnými institucemi se značnými štáby lidí disponujícími nemalými finančními prostředky. Přesto zločinnost v USA nejen neklesá, nýbrž naopak stává se jevem stále děsivějším. Opačný trend tohoto jevu v socialistických zemích lze přičíst právě principiálnějšímu řešení základních třídních a společenských rozporů. Je ovšem třeba současně mít na zřeteli jednu důležitou věc, že totiž samotná socialistická povaha společenského zřízení a pouhé materiální zlepšení poměrů nečiní ani tuto společnost imunní proti kriminalitě. Dosažené vymoženosti

nejsou ještě absolutní zárukou likvidace zločinnosti, neboť tvoří pouze nevyhnutelné předpoklady k dosažení tohoto cíle. Jejich účinnost by se nutně zeslabovala, kdybychom podcenili kteroukoli dílejší složku v širokém záběru protikriminálního úsilí a kdybychom se dali opět, jak tomu již jednou bylo, unést přesvědčením o existenci nějakých automatických sil působících v této oblasti. Socialistické společnosti nehrozí nebezpečí takového objemu kriminálních organizací, jako je tomu v USA, neboť od počátku je vedle nově působících základních zákonitostí vytvořen a stále dokonaleji propracováván účinný výchovný a preventivní systém a také kontrolní mechanismus znemožňující větší rozmach tohoto jevu. Zatím je u nás zaznamenávána spíše jen menší skupinová trestná činnost. Přesto však je třeba neslevovat v boji se zločinností v tomto směru, neboť kriminogenní faktory — ať už přežitky, výchovné nedostatky v rodinách, vliv Západu

apod. — zde stále působí a mohou při oslabení cílevědomého boje situaci dočasně zhoršit.

Karel Vitek

Literatura

Přestože některé informace jsou čerpány ze starší americké literatury, neztrácí poznávací hodnotu pro současnost vzhledem k tomu, že formy organizované zločinnosti v USA nedoznaly za posledních dvacet let podstatných změn.

- [1] Barnes, H. E. — Teeters, N. K.: *New Horizons in Criminology*. New York 1952.
- [2] Cavanová, R. S.: *Criminology*. New York 1955.
- [3] Gercenzon, A. A. a kol.: *Kriminologija* Moskva 1958.
- [4] Sutherland, E. H.: *Principles of Criminology*. Indiana 1939.
- [5] *Československá kriminologie*. Praha 1971.